

ФЕНОМЕН МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ В ХУДОЖНІЙ ГІМНАСТИЦІ

Валентина ГАЛДІНА, Валерій ТРЕГУБ

Харківська державна академія фізичної культури

Постановка проблеми. Художня гімнастика, займає одне з ведучих місць як за кількістю тих хто займається, так і по кількості медалей, що розігруються на Чемпіонатах світу й Олімпійських іграх. Тому велика увага приділяється проблемі керування тренувальним процесом спортсменок на основі оцінки і контролю різних сторін їхньої підготовленості (В.М. Платонов, 1980, М.М. Булатова, 1984, В.О. Запорожанов, 1995, Ю.А. Кальюсто, 1987; В.В. Николаенко, 1992; В.С. Мартинов, 1992; В.В. Сенченко, 1995, С.Г. Сорокін, 1995; Е.А. Ширковец, 1995, М.А. Аграновский (1967, 1980), В.Н. Манжосов (1986), И.М. Огольцов (1987), С.К. Фомін (1984, 1988), Грибкова Л.П. (1986), та ін.

Термін "мотивація" з'явився більше 50 років тому для опису зусиль, спрямованих на виконання завдання, досягнення досконалості, подолання труднощів, виконання чогось краще інших (Муррей, 1938).

Недивно, що мотивація на теперішній час зацікавила досить велике коло людей. Сюди входять безпосередньо тренери, викладачі, інструктори з фізичної підготовки, менеджери і спонсори, тому що вони зрозуміли, що при правильному впливі на мотивацію ми впливаємо на результат, тобто на досягнення високого рівня виступу, на перемогу. Ось чому, питання формування діючої мотивації в художній гімнастиці – **мета дослідження.**

Останнім часом дослідженням мотивації діяльності, орієнтованої на спортивне досягнення, надається усе більше значення. І практикам, і теоретикам стає очевидною недостатність (а часом і неадекватність) використання традиційних тестів інтелекту для визначення майбутньої успішності в спорті взагалі й у художній гімнастиці зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що мотивація досягнення є надійним предиктором досягнень і успішності (див. Хекхаузен, 2001; Хеллер, 1997; Helmreich et al., 1978; 1980).

Р.Стернберг, який довгий час вивчав можливості прогнозування успіху у різному роді діяльностях (навчальній, професійній), за допомогою тестів інтелекту дійде до висновку, що рівень мотивації є кращим предиктором успіху, ніж інтелект. Він пише: "...Причина чому мотивація настільки важлива, полягає в тім, що люди в рамках даного середовища – наприклад, класу – звичайно виявляють досить малий діапазон здібностей у порівнянні з діапазоном мотивації. Таким чином, мотивація стає ключовим джерелом розходжень у досягненні успіху між окремими людьми, що живуть у даному середовищі" (Sternberg, 1996, с. 251—252). Люди з тим самим рівнем інтелектуальних здібностей можуть істотно розрізнятися по тому, наскільки вони самі себе вважають здатними для подолання перешкоди, що встають перед ними, і це знаходить висвітлення в результатах їхньої діяльності.

Мотивація є пояснювальний конструкт, використовуваний для пояснення причин поведінки людей (того, чому вони поведуться так, а не інакше), його спрямованості і механізмів здійснення. Під мотивацією досягнення ми розуміємо мотивацію, спрямовану на можливо краще виконання будь-якого виду діяльності, орієнтованої на досягнення деякого результату, до якого може бути застосований критерій успішності (тобто він може бути зіставлений з іншими результатами, використовуючи деякі

стандарти оцінки). Мотивація досягнення виявляється в прагненні суб'єкта докладати зусиль і домагатися можливо кращих результатів в області, що він вважає важливою (цінимою). Як діяльність, досягненням можуть виступати інтелектуальна, спортивна, творча діяльність, а також діяльність, спрямована на виховання дитини, допомога іншим або придбання яких-небудь соціальних умінь. Однак найбільш дослідженою залишається мотивація досягнення в області вирішення інтелектуальних задач.

Мотивація досягнення має найбільше значення при вивченні успішності людини в різних сферах життя, де переважають ситуації, зв'язані з діяльністю, орієнтованою на певний результат, що може бути оцінений відповідно до предметних, індивідуальних або соціальних норм. У сучасному суспільстві сферами життя, у яких переважають ситуації, зв'язані з діяльністю досягнення, є спортивна, навчальна і професійна діяльності.

Успіх у діяльності, як відомо, залежить (рис.1.) не тільки від здібностей людини, але і від прагнення домогтися мети, від цілеспрямованої і наполегливої праці заради досягнення успіху (тобто від мотивації досягнення). Виходячи з цього, можна запропонувати таку формулу успіху:

$$Y = 3 \times M \times Cт$$

де: Y - успіх; 3 - здатність; M - мотивація досягнення; Cт - ситуація (зовнішні фактори, сприятливі обставини і т.п.).

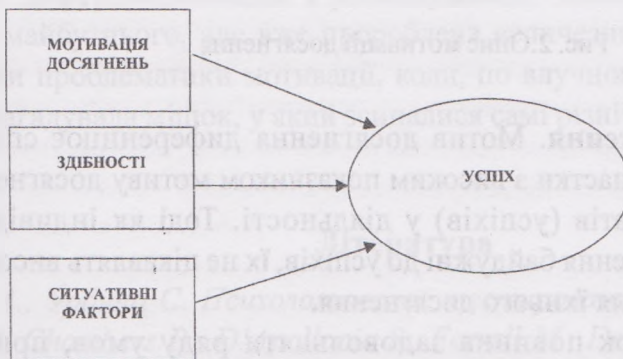

Рис. 1. Складові успіху в діяльності

Незважаючи те, що дана формула є досить загальною, вона дає можливість прогнозувати успіхи в діяльності. Визначаючи силу (рівень) мотивації, досягнення (тобто прагнення досягти успіху), можна спрогнозувати його майбутню кар'єру.

Для досягнення успіху в діяльності важливі як здібності, так і наявність високого рівня мотивації досягнення. Нас не дивує, коли менш обдарована, але з більшими здібностями гімнастка досягає іноді вищих результатів у спортивній діяльності. Людина, який є мотив, прагне до успіху і, як правило, більше працює. А для недостатньо мотивованого індивідуума успіх не є привабливим. Це визначає низький рівень розвитку мотивації досягнення в такої людини.

Дуже важливо, щоб тренер розумів, що успіх залежить не тільки від здібностей, але і від мотивації досягнення, і враховував це як у доборі здатних спортсменок, так і в роботі з ними.

Мотив досягнення є стійким атрибутом (рисою) особистості, що виявляється в прагненні досягати успіху (високих результатів).

Про гімнастку із сильним мотивом досягнення говорять, що вона:

- наполеглива в досягненні цілей;
- не задовольняється отриманим результатом;

- що б не робила, намагається це виконати краще, ніж раніше;
- для неї головне в житті - це переживання радості успіху внаслідок досягнення високих результатів;
- схильна переслідувати віддалені цілі;
- не задовольняється нескладним завданням і легко доступними цілями;
- схильна захоплюватися тренуванням, досягаючи все нових і нових цілей (відчуваючи радість успіху).

Мотив досягнення виявляється в багатьох ситуаціях, коли людина прагне досягати високих цілей.

Однак він є динамічним утворенням і починає діяти (актуалізується) у взаємодії із ситуативними факторами - такими як цінність і імовірність (шанси) досягнення успіху у визначеній сфері діяльності.

Мотивація досягнення - прагнення досягти успіху у визначеному виді діяльності - це не тільки мотиви досягнення (стійкі атрибути особистості), але і ситуативні фактори (цінність, імовірність досягнення успіху, складність завдання і т.п.). Мотивація досягнення можна описати наступною формулою (рис.2.):

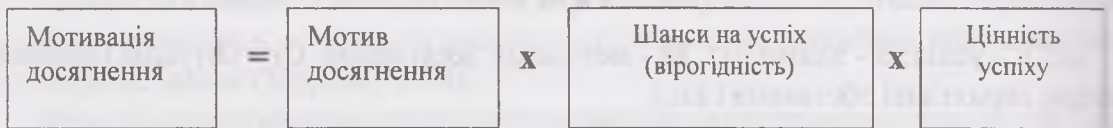

Рис. 2. Опис мотивації досягнення

Результати дослідження. Мотив досягнення диференціює спортсменок за прагненням до успіху. Гімнастки з високим показником мотиву досягнення прагнуть досягти високих результатів (успіхів) у діяльності. Тоді як індивіди з низьким показником мотиву досягнення байдужні до успіхів, їх не цікавлять високі результати і вони нічого не роблять для їхнього досягнення.

Діяльність гімнасток повинна задовольняти ряду умов, при одночасній присутності яких дії сприймаються самим суб'єктом або особами, що спостерігають за ними, як складові діяльності досягнення (Heckhausen, 1974 - див. Хекхаузен, 1986). Згідно Х. Хекхаузену, ця діяльність повинна (1) залишати після себе відчутний результат, що (2) повинний оцінюватися якісно або кількісно, причому (3) вимоги до оцінюваної діяльності не повинні бути ні занадто низькими, ні занадто високими, тобто щоб діяльність могла увінчатися, а могла і не увінчатися успіхом і, щонайменше, могла здійснитися без визначених витрат часу й сил. Для оцінки результатів діяльності (4) повинна бути визначена порівняльна шкала й у рамках цієї шкали якийсь нормативний рівень, що вважається обов'язковим. Нарешті, діяльність (5) повинна бути бажаною для суб'єкта і її результат повинний бути отриманий їм самим. Якщо є присутнім одне або більше умов і немає ознак відсутності інших, спостерігач сприймає вчинки іншої людини як діяльність досягнення.

У своїй роботі "Дослідження особистості" Г. Мюррей визначив потребу досягнення в такий спосіб: "Досягати чогось важкого. Опанувувати, маніпулювати, організувати фізичні об'єкти, людей або ідеї. Робити це якнайшвидше й краще. Переборювати перешкоди і досягати високих стандартів. Перевершувати себе (у своїх досягненнях). Змагатися з іншими і перевершувати їх. Піднімати свою самооцінку завдяки успішній вправі свого таланту (здібностей)" (Murray, 1938, p. 164). Розробка

Узурреєм разом із Христиною Морган “Тесту Тематичної Аперцепції” в 1935 році зуміла тому, що дослідження мотивації значно просунулися вперед. Початок досліджень мотивації досягнення відноситься до кінця 1940-х – початкові 1950-х років, коли група вчених під керівництвом Джона Аткінсона і Девіда Мак-Клелланда вступила за експериментальне вивчення потреби в досягненні, а також за створення експериментальних розробок, спрямованих на підвищення ефективності діяльності менеджерів. Завдяки створеній Д. Мак-Клелландом на основі ТТА методики діагностики мотивації досягнення (McClelland, 1958), удалося знайти, що індивідуальні розходження у значності мотиву можуть бути досить великими і можуть торкатися як змісту мотивації досягнення (її предметну спрямованість), так і сили мотиву і його стійкості.

З опису структури мотивації досягнення і складових її компонентів зробленого спробу англо- і німецькомовних дослідників по даній проблематиці (Литтл Т., Майерс Е. Мак-Маллін Р., В. Франкл., Хекхаузен Х., Хеллер К.А., Абрамсон Л.У., Селігман М.Е.Р., Тейсдейл Д.Д., Андерсон С. Деці Е.Л., Ковінгтон М.), і вітчизняних авторів (Лисенко Н.В., Васильєв І.А., Магомед-Еминов М.Ш., Леонтьєв А.Н., Леонтьєв І.А., Манухина С., Парафіян А.М.) випливає, що мотивація досягнення являє собою складне когнітивно-афективне утворення поведінки і тому не здається дивним, що вивчення цього феномена дотепер не є повним і несуперечливим.

Висновок. Очевидно, створення теорії психології мотивації досягнення – звичайно диференційованої і розгалуженої області досліджень – справа віддаленого майбутнього, але вже пророблена величезна робота з подолання того, що розробки проблематики мотивації, коли, по влучному виразу А.Н. Леонтьєва, вона більше нагадувала мішок, у який зсипалися самі різні поняття.

Література

- Астази А., Урбина С. Психологическое тестирование. СПб.: Питер, 2001.
- Абрамсон Л.У., Чеймберс Б., Д’Аполлонія С., Фаррелл М., Де Сімоне С. Group outcome: the relationship between group learning outcome, attributional style, academic achievement, and self concept // *Contemporary Educational Psychology*. 1992. Vol. 17. P. 201–210.
- Леонтьєв Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. М.: Смысл, 1999.
- Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: В 2 т. М.: Педагогика, 1986.
- Шварц Д.Н. Self-Efficacy and Academic Motivation // *Educational Psychologist*. 1991. Vol. 16 (3, 4). P. 207–231.

PHENOMENON OF MOTIVATION OF ACHIEVEMENT IN CALISTHENICS

Valentina GALDINA, Valery TREGUB

Kharkov State Academy of Physical Culture

Abstract. Understanding of the phenomenon of motivation of achievement in a calisthenics opens a new article.

Key words: calisthenics, phenomenon of motivation.